

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลด การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา

BUDDHA-DHAMMA APPLICATION FOR ENHANCING COMMUNITY NETWORK PARTICIPATION IN REDUCING RECIDIVISM OF NAKHON RATCHASIMA CENTRAL PRISON INMATES

พฤกษา ศรีอัมพร และเจ้าอธิการวิรัตน์ เตชปัญโญ

Pruksa Sriamporn and Chaoathikan Wirat Tejapukhio

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: Pruksa123@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.908 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 397 คน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา ตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ได้แก่ 1) หมั่นประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม 3) ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ 4) เคารพนับถือผู้ใหญ่ 5) ไม่ข่มเหงผู้ใต้บังคับบัญชา 6) เคารพสักการะปูชนียสถาน 7) ตั้งใจสนับสนุนและส่งเสริมบุคคลที่ปฏิบัติดี

คำสำคัญ: การประยุกต์; หลักพุทธธรรม; การมีส่วนร่วม

Abstract

The objectives of this research article are: 1) to examine the level of participation by community networks in reducing recidivism among inmates at the Nakhon Ratchasima Central Prison; 2) to compare the participation of these community networks based on personal demographic factors; and 3) to propose the application of Buddhist principles to foster community network involvement in reducing recidivism among inmates at the Nakhon Ratchasima Central Prison. This study employs a mixed-methods approach. The quantitative component utilizes a questionnaire with a reliability coefficient of 0.908, administered to a sample of 397 individuals. Data were analyzed using frequencies, percentages, means, and standard deviations, with hypotheses tested via one-way analysis of variance (ANOVA). The qualitative component consists of interviews with 9 key informants. The research findings indicate that: 1) the overall level of community network participation in reducing recidivism among inmates at the Nakhon Ratchasima Central Prison is high; and 2) the comparison of community network participation based on personal demographic factors reveals no significant differences in perspectives among individuals of varying genders, ages, educational backgrounds, occupations, or monthly income levels. Therefore, research hypothesis 3 is rejected. The application of Buddhist principles to foster the participation of community networks in reducing recidivism among inmates at the Nakhon Ratchasima Central Prison is based on the *Aparihaniyadhamma 7* (seven conditions for non-decline): 1) holding regular meetings; 2) assembling and dispersing in unity; 3) adhering to established rules and regulations; 4) showing respect for elders; 5) refraining from the oppression of subordinates; 6) honoring and respecting sacred sites or objects of veneration; and 7) actively supporting and encouraging individuals who conduct themselves virtuously.

Keywords: Application; Buddhist Principles; Participation

บทนำ

ปัจจุบันผู้ต้องขังที่กระทำผิดที่ถูกคุมขังในเรือนจำทั่วประเทศมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ส่งผลให้เกิดปัญหาผู้ต้องขังมากขึ้นเกินกว่าความจุที่เรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศจะรับได้เรือนจำและทัณฑสถานมีภารกิจในการควบคุมผู้ต้องขังป้องกันไม่ให้หลบหนี และการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขังเพื่อคืนคนดีสู่สังคมมักจะประสบปัญหาด้านงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้การอบรมแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยผู้ต้องขังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

(โรจนศักดิ์ การุณ, 2563) การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมและระบบการฟื้นฟูผู้กระทำผิดในสังคมไทย จากรายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศสำรวจ ณ วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2566 พบว่า ประเทศไทยมีผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งสิ้น จำนวน 270,879 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 238,429 คน และเพศหญิง จำนวน 32,450 คน (กรมราชทัณฑ์, 2568) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของจำนวนนักโทษในประเทศไทยคือ “ผู้ต้องขังกลับมาติดคุกซ้ำ” หากวิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับของกรมราชทัณฑ์ ใน พ.ศ. 2563 พบว่ามีผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว จำนวน 156,744 คน จำนวนนี้มีผู้กลับมาก่อทำความผิดซ้ำภายใน 1 ปี จำนวน 18,949 คน และ กลับมาก่อทำความผิดซ้ำภายใน 2 ปี จำนวน 33,676 คน ข้อมูล พ.ศ. 2564 ระบุว่า มีผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว จำนวน 195,925 คน โดยมีผู้ต้องขังกลับมาทำความผิดซ้ำภายใน 1 ปี จำนวน 22,090 คน (อรรถพล วงศ์กระจ่าง และคณะ, 2566)

กรมราชทัณฑ์ โดยสำนักสังคมสงเคราะห์ ได้มีการพัฒนางานด้านการป้องกันให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยมีการดำเนินงานจัดทำเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ โดยมอบหมายงานให้สำนักสังคมสงเคราะห์ศึกษาแนวทางการดำเนินงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาผู้ต้องขัง จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการศึกษาหาข้อมูลซึ่งประกอบด้วยส่วนกลาง กรมราชทัณฑ์ และเรือนจำ ทณฑสถานบางส่วน พบว่าการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาผู้ต้องขัง สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมการปกครอง องค์การบริหารส่วนตำบล เครือข่ายองค์กรภายนอกต่างๆโดยกรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการประสานความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการสงเคราะห์ผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษร่วมกับหน่วยงานภาคสังคมร่วมกัน ดังนี้ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย สมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย สมาคมสันนิบาตแห่งประเทศไทย กรมราชทัณฑ์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขัง และครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุขภายหลังพ้นโทษ (สำนักพัฒนาพฤตินิสัยส่วนสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง, 2561)

ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัวแล้ว จำเป็นต้องกลับไปอยู่ในบริบทของครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของผู้พ้นโทษ ดังนั้นบทบาทของเครือข่ายชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ หากสังคมขาดความเข้าใจและไม่ให้ออกาสผู้พ้นโทษ อาจผลักดันให้พวกเขากลับไปสู่เส้นทางเดิม การมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชน เช่น ครอบครัว สถาบันศาสนา สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานสาธารณสุข และกระทรวงแรงงาน สามารถส่งเสริมการฟื้นฟูผู้ต้องขังได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเมื่อประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอปริหานิยธรรม ซึ่งประกอบด้วย การประชุมสม่ำเสมอ ความพร้อมเพรียง ความเคารพในกฎ การยกย่องผู้ใหญ่ ไม่ขัดแย้งผู้อื่น การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการสนับสนุนผู้ทำดี สามารถนำมาบูรณาการในกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายที่มีศักยภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ การดำเนินการของกรมราชทัณฑ์เพียงลำพังไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยพลังจากทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสังคมที่ปลอดภัยและมีความหวังแก่ผู้พ้นโทษ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาที่จะศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา หากชุมชนซึ่งมีผู้นำ และสมาชิกในชุมชนที่มีศีลธรรม ชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็งสามารถร่วมกันดำเนินกิจกรรมด้านการแก้ไขพัฒนาผู้เคยกระทำผิด รวมถึงการให้โอกาส ให้การยอมรับ ให้อภัยยอมทำให้ผู้พ้นโทษได้รับรู้ถึงการยอมรับกลับสู่สังคม พร้อมเริ่มต้นในการทำความดีโดยการปฏิบัติตามกฎหมาย ย่อมนำมาซึ่งการสามารถลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา
- 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนต่อการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
- 3) เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปที่มีสิทธิ์เลือกตั้งในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 45,848 คน (กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย, 2568)

2.2 ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้สูตร (Yamane, T., 1973) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 397 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน โดยแบ่งเป็นกลุ่ม จำนวน 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 3 ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการ จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 4 ประชาชน จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ (เรียงลำดับจากน้อยที่สุดจนถึงมากที่สุด) จากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 รูปหรือคน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) พิจารณาจากค่า IOC มากกว่า 0.60 ขึ้นไป จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับ

ประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียง จำนวน 30 ชุด เพื่อทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.908 แสดงให้เห็นว่า แบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงสามารถนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างจริงได้

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการที่เกี่ยวข้องหรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ตรง จำนวน 9 รูปหรือคน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ดำเนินการโดยผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม จำนวน 397 คน ภายหลังจากได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา แบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมีความสมบูรณ์ครบถ้วน 100% และผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

4.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยยื่นหนังสือขอความอนุเคราะห์ ประสานวันเวลา สถานที่ และเตรียมอุปกรณ์บันทึกข้อมูลและขั้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคย ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขออนุญาตบันทึกเสียง พร้อมทั้งรับรองการเก็บข้อมูลเป็นความลับตามความสมัครใจของผู้ให้สัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเป็นการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรอิสระสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรอิสระตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Statics)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยภาพรวม ดังตารางที่ 1

(n=379)

การมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำ ของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.05	0.44	มาก
2) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	4.07	0.44	มาก
3) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	4.09	0.45	มาก
4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	4.06	0.47	มาก
รวมเฉลี่ย	4.07	0.38	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D.=0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\bar{X} = 4.09$, S.D.=0.45) รองลงมาได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ($\bar{X} = 4.07$, S.D.=0.44) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X} = 4.05$, S.D.=0.44)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานที่	t	F	Sig.	ผลการศึกษา	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา แตกต่างกัน	-	1.271	0.282	-	✓
สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา แตกต่างกัน	-	0.795	0.526	-	✓
สมมติฐานที่ 3 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา แตกต่างกัน	-	0.647	0.629	-	✓
สมมติฐานที่ 4 ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา แตกต่างกัน	-	0.831	0.529	-	✓
สมมติฐานที่ 5 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา แตกต่างกัน	-	0.551	0.714	-	✓

จากตารางที่ 2 ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบระดับมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา ตามหลักอธิปไตยธรรม 7 ได้แก่ 1) หมั่นประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เข้าร่วมประชุมของเครือข่ายชุมชนเป็นประจำ นัดหมาย การประชุมกับสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาหรือแนวทางการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม เข้าร่วมประชุมตรงตามเวลาที่กำหนด ร่วมดำเนินกิจกรรมของการประชุมตั้งแต่ต้นจนจบ ร่วมกับเครือข่ายอย่างพร้อมเพรียง 3) ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ ติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงานตามระเบียบอย่างต่อเนื่อง ช่วยกำกับดูแลให้สมาชิกเครือข่ายปฏิบัติตามระเบียบร่วมกัน 4) เคารพนับถือผู้ใหญ่ สนับสนุนบทบาทของผู้ใหญ่ในการพัฒนาเครือข่าย รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้มีประสบการณ์ในเครือข่ายด้วยความเคารพ 5) ไม่ข่มเหงผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างเคารพและเป็นธรรม หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจหรือคำพูดที่เป็นการกดดันผู้อื่น 6) เคารพหลักการบูชาบุญสถาน และชยัตถุ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัตถุทางวัฒนธรรมในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมทำบุญหรือบำเพ็ญประโยชน์ ณ วัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนและ 7) ตั้งใจสนับสนุนและส่งเสริมบุคคลที่ปฏิบัติดี สนับสนุนกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มที่มีบทบาทเชิงบวกต่อการลดการกระทำผิดซ้ำ ส่งเสริมและให้กำลังใจผู้ต้องขังที่ตั้งใจกลับตัวเป็นคนดี

อภิปรายผลการวิจัย

1) ระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ ระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ เป็นเช่นนี้เพราะ เครือข่ายชุมชนเห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากการมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกับเรือนจำ การสนับสนุนอาชีพ การฝึกงาน การช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์ และการรับผู้พ้นโทษกลับสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างชัดเจน ลดปัญหาอาชญากรรม การเกิดแรงงานที่พร้อมทำงาน และการสร้างความปลอดภัยในพื้นที่ จึงทำให้ชุมชนรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ (รัฐกุล เสนารา, 2564) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อมาตรการควบคุมโรค โควิด-19 ในอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อิสริย์ วรกุลชัยศรี, 2567) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอด่าน จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ถิรวิทย์ คำริสระน้อย, 2542) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตำรวจในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา”

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตำรวจในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น อำเภอยะนิง จังหวัดนราธิวาส โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

2) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนราธิวาส โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และอาชีพ ต่างกัน มีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนราธิวาส ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ที่เป็นเช่นนี้เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นพฤติกรรมร่วมที่อาศัยค่านิยมและวัฒนธรรมในพื้นที่มากกว่าปัจจัยส่วนบุคคล การช่วยเหลือผู้พ้นโทษ การสนับสนุนกิจกรรมของเรือนจำ และการร่วมป้องกันการกระทำผิดซ้ำ เป็นกิจกรรมที่ขับเคลื่อนโดยค่านิยมชุมชน ความเอื้ออาทร ความผูกพันทางเครือญาติ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จึงทำให้ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา หรืออาชีพ ไม่ได้ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาศุภพ ชัยเมธี (กลินศรีสุข), 2564) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยะนิง จังหวัดยะลา” ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วน ท้องถิ่น ในอำเภอยะนิง จังหวัดยะลาพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระปลัดธนวิทย์ อธิบุญ (เสนานรงค์), 2566) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปกครองคณะสงฆ์อำเภอยะนิง จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้าน อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนต่อการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอยะนิง จังหวัดนราธิวาส ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ (พระยุทธนา ชัยเมธี (ไกรนารถ), 2566) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนาของประชาชนในตำบลบ้านโคก อำเภอยะนิง จังหวัดยะลา” ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนาของประชาชน ในตำบลบ้านโคก อำเภอยะนิง จังหวัดยะลา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนราธิวาส สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนราธิวาส โดยหลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี เป็นพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ หลักอปริหานิยธรรมมุ่งสร้างความสามัคคีและความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ทำให้เกิดการยอมรับในผู้นำชุมชนและกระบวนการทำงานตามหลักคุณธรรม สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ (พระสมเกียรติ กิตติโสภโณ (จวบกลาง), 2566) ได้ศึกษาเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนในอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน ได้แก่ 1) ด้านการหมั่นประชุมกันเป็นประจำ การประชุมเป็นกิจกรรมที่สำคัญเป็นอย่างมากในการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่จะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อจะได้นำมาสู่การปฏิบัติร่วมกัน การหมั่นประชุมกัน 2) ด้านการพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม การเข้าประชุมโดยพร้อมเพรียงกันจะทำให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้น การแก้ปัญหาโดยพร้อมเพรียงกัน ถ้าเราเลิกประชุมพร้อมกันก็จะทำให้รู้ข้อมูลโดยครบถ้วน 3) ด้านการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของกฎหมาย ประชาชนและเยาวชนต้องมีความเข้าใจ ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับของกฎหมาย โดยคำนึงถึงการปฏิบัติตนและการแสดงออกทางการเมืองให้อยู่ภายใต้กฎหมาย 4) ด้านการเคารพนับถือผู้ใหญ่ ครอบครัวจึงเป็นที่แรกที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่เยาวชน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของเยาวชนเพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์ การดำเนินชีวิตมาก่อน เยาวชนจึงควรให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในด้านที่ถูกต้อง และนำไปปฏิบัติ 5) ด้านไม่ลุแก่อำนาจ ผู้นำทางการเมืองภาคประชาชนต้องมีอุดมการณ์เสียสละเพื่อชาติและสังคม ไม่มุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตัว 6) การรักษันติภาพ การส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองของเยาวชน ความร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันย่อมก่อให้เกิดความสงบสุขทางการเมือง 7) ด้านตั้งใจสนับสนุนคนดี ปกป้องคนดี ส่งเสริมคนดี การส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองเยาวชนด้วยการเลือกคนดีมีความสามารถเข้ามาเป็นกำลังในการพัฒนาการเมืองให้เกิดความเข้มแข็ง และเอื้อประโยชน์สูงสุดกับประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุวิไล คงเพชรพะเนา, 2567) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมตามแนว อปธานิยธรรมของประชาชนในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองระเวียง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมตามแนว อปธานิยธรรมของประชาชนในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองระเวียง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 1) หมั่นประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ การประชุม การปรึกษาหารือ การพูดคุย การประสานงานกันอยู่เป็นประจำ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม การประชุมเลิกประชุม และทำกิจกรรมที่ทำโดยพร้อมเพรียงกัน 3) ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ การไม่บัญญัติหรือไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล 4) เคารพนับถือผู้ใหญ่ การปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาและผู้นำชุมชน เพื่อให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรและชุมชน 5) ไม่ข่มเหงผู้ใต้บังคับบัญชา การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ใต้บังคับบัญชา ให้เกียรติและศักดิ์ศรีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา 6) เคารพสักการะปูชนียสถาน และชนียวัตถุ การแสดงออกถึงความศรัทธา ความเชื่อ และความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นการน้อมรับคำสอน และค่านิยมที่ดีงาม 7) ตั้งใจสนับสนุนและส่งเสริมบุคคลที่ปฏิบัติดี การสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมความดี ยกย่องเชิดชู สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวย เป็นแบบอย่างที่ดี อันดีงามของท้องถิ่นที่มีความสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยสรุปได้ว่า การลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลาง นครราชสีมา ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลเครือข่ายชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจ มีบทบาทในการฟื้นฟู พัฒนาทักษะอาชีพ และสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมการประยุกต์หลักการบริหารนิยธรรม 7 ประการ ช่วยส่งเสริมความสามัคคี การประสานงาน การเคารพกฎระเบียบ และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพขณะเดียวกัน การยกย่องผู้ต้องขังที่ประพฤติดีและการติดตามช่วยเหลือหลังพ้นโทษ เป็นกลไกสำคัญในการสร้างกำลังใจและลดปัจจัยเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น การบูรณาการการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนกับหลักการบริหารนิยธรรม จึงนำไปสู่การฟื้นฟูผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ตลอดจนสร้างความปลอดภัยให้แก่สังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ภาครัฐควรออกนโยบายให้ทุกตำบลมีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ วัด โรงเรียน และภาคธุรกิจ เพื่อวางแผนฟื้นฟูผู้ต้องขังแบบบูรณาการ ช่วยให้การช่วยเหลือผู้พ้นโทษมีทิศทางชัดเจนและต่อเนื่อง

2) กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายสนับสนุนทุนประกอบอาชีพ การฝึกอาชีพต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงงานในชุมชน เพื่อให้ผู้พ้นโทษมีรายได้มั่นคง ลดการกลับไปกระทำผิดซ้ำ

3) ภาครัฐควรผลักดันโครงการระดับชาติที่ให้ผู้พ้นโทษมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การให้ข้อเสนอแนะ การติดตามผล และการลงมิตร่วมในกิจกรรมของผู้พ้นโทษ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และสร้างความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ชุมชนควรจัดเวทีพูดคุยและแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับแผนฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยให้ประชาชนทุกกลุ่มมีสิทธิแสดงความคิดเห็น เพื่อให้แผนฟื้นฟูตอบโจทย์ความต้องการพื้นที่จริง

2) องค์การบริหารส่วนตำบล กรมคุมประพฤติ วัด วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการในพื้นที่ควรสร้างเครือข่ายรองรับผู้พ้นโทษในด้านอาชีพ ทักษะชีวิต สุขภาพจิต และที่อยู่อาศัย ทำให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมั่นคง

3) ชุมชนควรสร้างกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษร่วมทำงานกับคณะกรรมการชุมชน การทำงานสาธารณะ การรวมกลุ่มอาชีพ การอบรมจิตอาสา โดยให้ชุมชนร่วมลงมิตและกำหนดกิจกรรม เพื่อให้ผู้พ้นโทษปรับตัวเข้ากับสังคมและลดอคติในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอภิธานิธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา

2) ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครราชสีมา

3) ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ในจังหวัดอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2568). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร ปี พ.ศ. 2568.

<https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData>

กรมราชทัณฑ์. (2566). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2566.

<http://www.correct.go.th/rt103pdf/reportresult.php?date=2023-10-01&report>

ถิรวิทย์ ดำริสรน้อย. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตำรวจในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2542). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- พระปลัดธนวัจน์ อธิปัญญา (เสนานรงค์). (2566). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปกครองคณะสงฆ์อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาทัศนพงษ์ ชยเมธี (กลิ่นศรีสุข). (2564). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยุทธนา ชยเมธี (ไกรนารถ). (2566). การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนาของประชาชนในตำบลบ้านโตก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมเกียรติ กิตติโสภโณ (จวบกลาง). (2566). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนในอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐกุล เสนารา. (2564). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อมาตรการควบคุมโรคโควิด-19 ในอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โรจน์ศักดิ์ การณ. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในเรือนจำจังหวัดสกลนคร. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักพัฒนาพฤติกรรมนิสัย ส่วนสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง. (2561). คู่มือการดำเนินงานเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมราชทัณฑ์.
- สุวลี คงเพชรพะเนา. (2567). การมีส่วนร่วมตามแนวอปิธานิยธรรมของประชาชนในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองระเวียง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อรรถพล วงศ์กระจ่าง, และคณะ. (2566). การทบทวนวรรณกรรม: การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดีเพศและความรุนแรงตามพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 8(4), 199–211.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.